

КУЛТУРА – СТОЖЕРНИ ЧАСОПИС ЗА УТЕМЕЉЕЊЕ ТЕОРИЈЕ КУЛТУРЕ

Часопис „Култура” појављује се у години великих социјалних и политичких турбуленција које су захватиле читаву Европу, да би један снажан талас заплуснуо и наше крајеве са центром у Београду. Али, упркос великим напетостима и немирима не одустаје се од идеје објављивања часописа. Први број претходи свему томе и посвећен је темама које само у појединим назнакама наговештавају бурне догађаје. Текстови објављени у првом броју већ профилишу часопис и наговештавају озбиљну публикацију која ће се строго придржавати назначене оријентације да је то часопис за теорију и социологију културе и културну политику, од чега часопис неће одступати за све време свога постојања, дакле, читавих пет деценија. Ретка су „искакања” из овако постављеног оквира чиме је часопис показао своју доследност и истрајност у спровођењу свог издавачког концепта.

Ваља имати у виду да се часопис јавља готово истовремено са позиционирањем социологије као научне дисциплине и њене академске верификације, док се о теорији социологије и културе тек ту и тамо понешто пише. Убрзо се показало да и на југословенском простору, с којим је и часопис рачунао, постоје не само заинтересовани него, додуше малобројни, и квалификовани појединци за ову област знања. За њих је „Култура” постала жариште и стециште око којег су се почели окупљати и давати свој допринос млађи истраживачи потпомогнути добро бираним, и за ову тему повезаним, текстовима страних аутора. Отуда се с великом уверљивошћу може рећи да је нуклеус теорије и социологије културе зачет, и током времена се систематично неговао, управо у „Култури”. Почетна интенција је била да часопис прати делатност Завода за културни развитак Србије, али је убрзо

изашао из његових оквира и својим домашајима је ту делатност увелико подстицао. Успостављала се органска веза између часописа и Завода као његовог издавача инспиришући и подстичући његове сараднике на стицање нових теоријских знања и на ефикасније критичко мишљење о процесима и појавама не само на културном пољу него и у многим другим сферама друштвеног живота.

Не треба изгубити из вида да се „Култура” појавила у времену још увек добрим делом прекривеном сенком догматизма у коме је доминирала подела на базу и надградњу олако деривирану из сложене и свестрано развијене Марксове филозофије и економске теорије. Часопис је на то реаговао и настојао да „омекша” ту дубоко уврежену дихотомију која је имала идеолошко упориште у окошталом систему насталом и учвршћиваном у једнопартизму у којем није стварана хијерархија културних вредности, него власти, њених деривата и бочних организација и асоцијација као супститута демократски организоване заједнице у којој култура не би била сектор него њен интегрални део, заједничка делатност свих у којој до изражаја долази напор и допринос стваралачких могућности индивидуе. Кад се све ово посматра из савремености, изгледа доста архаично и помало наивно. Међутим, у ондашњим околностима, кад је централизована власт свим силама наметала јединствен образац мишљења који је често завршавао у једноумљу, сваки покушај да се то промени је наилазио на велики отпор који се често завршавао не само вербалним осудама него и репресалијама са судским епилогом. Из тог миљеа слате су поруке и опомене због објављивања појединих текстова, а у неким случајевима и позива на политичку одговорност. Сам покретач часописа, Стеван Мајсторовић се због текстова објављиваних у „Култури” и својих ранијих „грехова” стално налазио у зони присмотре и није уливао поверење код оних који су надзирали идеолошку и политичку исправност у „сектору” културе.

Упоредо са превазилажењем етаблираног модела културе, стваран је нови образац у којем се култура сагледавала у свој својој вишеобразности, вишеслојевитости, вишедимензионалности. Већ у првом броју покреће се тема масовне културе и то из пера познатог италијанског културолога Франка Лумакија, посебно писана за тај број. То показује како тенденцију укључивања аутора из других земаља тако и окретање ка идејама актуелним у оно време, нарочито на европском простору. После бурне шездесет и осме године наступа „смиривање” друштвеног тла али долази и до извесног попуштања и смањења притиска на теоријско мишљење и његову све видљивију и интензивнију критичност

према друштвеним токовима и приликама. У „Култури” се све чешће појављују аутори чији текстови бацају ново светло на процесе у култури која је вапила за дебиروقратизацијом и отклањањем стега произвођених у центрима политичке моћи. Подстицани су другачији и нови поступци и приступи у сфери свих видова стваралаштва; откриване су нове изражајне могућности и другачије виђење битних својстава културног развика; трагало се за искуствима демократски развијенијих друштава у којима су институције културе имале висок степен самосталности и аутохтоности.

Часопис је временом сазревао и профилисао се приближавајући се по свом квалитету познатим европским и светским часописима из тог домена, чему је највише допринела оријентација ка тематским бројевима. То је био одраз зрелости теоријске мисли у култури настајале у више центара оновремене Југославије као и спремности и оспособљености часописа да створи увид и препозна динамику кретања те мисли и приволи њене протагонисте да прихвате и препознају „Културу” као публикацију отворену за нове и аутентичне идеје и њихове носиоце. Тешко је и набројати тематске бројеве којих је било на десетине током полувековног излажења овог часописа. Требало је уложити велики напор да се уоче не само горуће теме него и начин како су оне методолошки решаване и теоријски уобличаване. Часопис је подстицао стварање нових тематских оквира и њиховог садржаја, у првом реду бирајући и објављујући све што је постигло одговарајући ниво и зрелост пројеката оствариваних у институтима и на универзитетима, али мотрећи и на појединачне напоре који су знали да буду провокативни, инвентивни али и теоријски фундирани, изазовни и подстицајни. Постало је готово правило да ко се није „огрнуо” „Културиним” шињелом и доживео „крштење” у њој, тешко се могао потврдити и прихватити као поуздан истраживач теорије културе. Највише „поена” су, свакако, добијали они који су били оспособљени да представе одговарајуће тематске целине и учине их релевантним за теоријско мишљење. Тако се постепено уобличавао свет теорије културе који је по читавој дубини одударао од њеног дотадашњег шематског обликовања заогрнутог квазимарксистичком ауром. Култура није била „проточни бојлер” нових културолошких идеја и тема него живо поприште њихових сучељавања и укључивања у научно сређену форму једним од релевантних научних поступака, лишених идеолошко-логичких спекулација и домишљања. На тај начин је остварено својеврсно згушњавање дисперзивних елемената по секторима, како теоријске тако и културно-политичке сфере разматрања. Иако се још увек, негде мање негде више, задржао марксистички

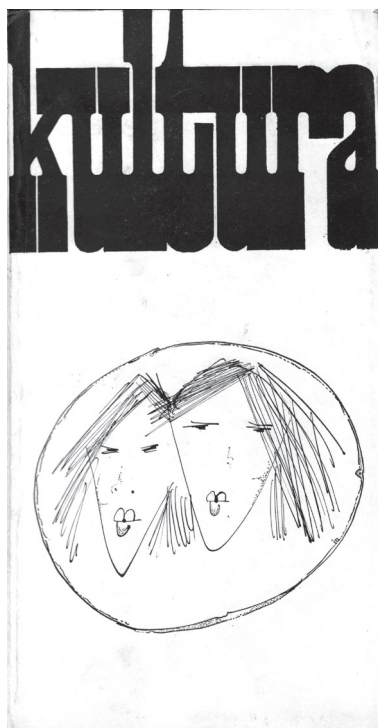
предзнак, све више су узимане у обзир савремене теорије почев од феноменолошких, структуралистичких, семиолошких, лингвистичких до постструктуралистичких и постмодернистичких, уз настојање да се избегне супремација сваке од њих. У трагању за новим, избегавана је новотарија немоћна да продре у суштину и саме изворе проблема.

Илустрације ради, ваља поменути неколико тематских „блокова” који су несумњиво допринели угледу и афирмацији часописа, не само у локалним него и у међународним размерама. Једна од првих је већ поменута масовна култура која се у то време наметала као важна културолошка тема и која ће преокупирати готово све теоретичаре културе код нас. Појављују се преводи краћих студија и књига, а међу њима и култна књига полске теоретичарке културе Антоњине Клосковске *Масовна култура*, те часопис „Културни живот” који ће се претежно бавити овом тематиком. „Култура” је међу првим реаговала на семиотички покрет који започиње са Де Сосиром и Бодуеном де Куртенеом, да би у прашком лингвистичком кругу, тартуској семиолошкој школи, париском структурализму достигао свој врхунац. Томе је нарочито допринео тематски број часописа којег је приредио наш знаменити лингвиста и дугогодишњи члан редакције Ранко Бугарски. Колико је ова тема била жива и актуелна говори и то да је часопис био двапут доштампаван. С правом се може рећи да су овим тематским бројем код нас ударени темељи социолингвистике као науке захваљујући учешћу великог броја страних али и домаћих аутора.

Уз сталну подршку Завода као издавача часопис је стекао завидан положај међу обиљем публикација на некадашњем југословенском простору, мање или више сличне оријентације, одолевајући многим кризама у некадашњој југословенској држави и државама насталим на њеном простору, а богме и у светским размерама. То се све догађало, добрим делом, захваљујући и упорном истрајавању на освојеном начелу озбиљног промишљања, објективног посматрања и критичког осветљавања пре свега културних токова. Часопис није одступао од тога да буде својеврсна агора на којој ће се одвијати жив и конструктиван дијалог, свестрана размена мишљења и искустава, без уводне и завршне речи исписане пре сучељавања мишљења. Аутори нису бирани из редова подобних, него према темељно образложеним ставовима и пажљиво одабраним и изложеним аргуменатима. Вођено је рачуна о томе да се афирмишу мишљења која су уверљиво и на оригиналан начин теоријски заснована.

Сваки број часописа припреман је дуго и стрпљиво што је понекад узроковало његово кашњење. Било је периода

када је теоријска мисао стагнирала, било је „мршавих” и „гладних” година, али је часопис налазио путеве и начине да допре до оних жаришта која нису гасла и у којима су се рађале нове идеје подстицајне за креативно мишљење. Отуда је требало имати увид у све истраживачке центре, „завирити” у „радионице” многих прегалаца теорије културе и културне праксе и у њима пронаћи остварења која одговарају профилу часописа. Захваљујући таквом мрављем и преданом раду свих досадашњих редакција часописа, „Култура” је успела да оствари свој полувековни јубилеј а да не „остари” и да не посустане, да се не петрифицира, да не западне у конзервативизам. Њена модерност је учвршћена и спољашњим изгледом. По свом дизајну, који се већ пола века не мења, она не престаје да буде модерна, препознатљива и провокативна.

Аутор Никола Илић, цртеж,
насловница *Културе* број 80-81 из 1988. године